

Psicoanàlisi i...

Art

Biologia

Educació

Antropologia

Sociologia

Psicologia

Salut mental

Filosofia del llenguatge

Els psicoanalistes fem el llenguatge per tal d'ajudar els nostres pacients i investigar la ment humana. Des d'un bon principi, en la història de la psicoanàlisi, es va considerar que aquest és el nostre únic instrument terapèutic i que la utilització de qualsevol altre mitjà cau fora del que s'entén com a metodologia psicoanalítica pròpiament dita. No és estrany, doncs, que puguem pensar que psicoanàlisi i llenguatge mantenen estrets vincles, malgrat que fins fa relativament poc temps aquests vincles han estat implícits però molt poc explícits i escassament estudiats des del punt de vista teòric. El cas és que, com succeeix amb els lligams interdisciplinaris, psicoanàlisi i filosofia del llenguatge poden afavorir-se i fecundar-se mútuament en tant que disciplines científiques, si en sabem trobar els punts d'articulació. En són molts, aquests darrers, però com que en un treball com aquest no puc pas pretendre abastar-los tots, em limitaré a parlar de la comunicació verbal, un dels temes més importants tant per a la filosofia del llenguatge com per a la psicoanàlisi.

La comunicació és un fet que té lloc entre dos organismes —o dues màquines— capaços de processar informació. Aquí em referiré, per concretar més, tan sols a comunicació verbal entre éssers humans. En parlar de comunicació es plantegen ràpidament dues qüestions: què és el que es comunica?, i com es comunica? La primera pregunta és fàcil de respondre. Es comuniquen pensaments, demandes, explicacions, ordres, advertències, etc. La segona és més complicada i és aquella sobre la qual debaten filòsofs de la llengua, psicolingüistes, sociòlegs, etc. Hem de tenir en compte, per comprendre la dificultat de l'assumpte, que es comuniquen representacions internes, pensaments, sentiments, etc., mitjançant estímuls físics —acústics o gràfics— que en si mateixos no tenen cap similitud amb allò que es comunica, a fi que el receptor transformi en la seva ment aquests estímuls, novament, en pensaments, representacions, etc. Des del temps d'Aristòtil s'ha sostingut el que podem denominar una teoria general de la comunicació que considera que la comunicació es porta a terme mitjançant el *model de codi*. D'acord amb aquest model, aplicat al llenguatge verbal, el parlant emet, a partir d'un codi, uns signes verbals que representen, o pretenen representar, quelcom que existeix fora o dins d'ell, mentre que el receptor posseeix el mateix codi que li permet descodificar els signes verbals i referir-los a aquestes representacions. Però, en els darrers decennis del segle xx, especialment a impulsos de la pragmàtica, ha anat guanyant terreny el *model inferencial*. Recordem que la pragmàtica és la part de la semiologia que s'ocupa de la relació entre els signes i els subjectes que els utilitzen. Expressat d'una manera

més pràctica, la pragmàtica s'ocupa de la forma en què adscriuim significat a les nostres accions (el llenguatge és també una forma d'acció), quan les realitzem, o a les accions dels altres, quan les comprem.

Doncs bé, contràriament al model de codi, la perspectiva pragmàtica es basa en el model inferencial per a la comprensió del significat de la comunicació lingüística. Diuen alguns autors, en aquest sentit, que *els humans no es comuniquen codificant i descodificant pensaments*. És a dir, els humans *interexen* la informació que el parlant intenta transmetre, molt més enllà del signe verbal. No cal dir que els analistes estem més que d'acord amb aquest punt de vista, i que, com més avall diré, hi podem fer la nostra pròpia aportació.

Des del punt de vista de la lògica, la inferència és un tipus de raonament mitjançant el qual d'una o més proposicions se'n treu una altra, la falsedat o veracitat de la qual depèn de la falsedat o veracitat de les primeres. Parlem d'*inferència immediata* quan es passa d'una proposició a una altra sense intervenció d'una tercera, i d'*inferència mediata* quan es passa d'una proposició a una altra a través d'una o més proposicions. Doncs bé, el que ens diu la pragmàtica és que aquells que es troben immersos en un diàleg no es comuniquen codificant i descodificant, sinó aplicant regles d'inferència. M'acuito a dir, però, que aquí, en parlar de regles d'inferència, no em refereixo a les regles d'inferència que ens proporciona la Lògica com a disciplina científica, sinó a aquelles que s'aprenen espontàniament dins d'una comunitat lingüística o que es troben ja inscrites en la gramàtica universal amb què es troba equipat cada cervell. La inferència té les seves regles, però és evident, empíricament, que qualsevol ésser humà capta els missatges que rep, més enllà del que li permetria la descodificació, sense tenir cap coneixement d'aquestes regles ni de la lògica. De totes maneres, no hem d'oblidar que la inferència es basa en el fet que comunicant i receptor comparteixen coneixements, pautes convencionals i culturals, formes d'expressió, alguns tipus de conductes, etc.

En la inferència intervé, de forma decisiva, el context en què es produeix l'emissió verbal i el context en què té lloc la recepció, que poden o no coincidir totalment, encara que si que han de coincidir dins d'uns límits variables, ja que si no fos així no seria possible la inferència. Aquest context, dit d'una manera breu, es troba constituït pel conjunt de circumstàncies —lloc, espai, situació, objectius, etc.— que envolten la comunicació, la qual cosa podem dir que constitueix el context general tant de l'emissor com dels receptors. Ara bé, com a analistes, hem de dir que s'ha d'afegir a aquest context general el con-

text propi de cada subjecte, estructurat per totes les seves experiències tant conscients com inconscients, les seves ansietats, els seus conflictes intrapsíquics i les seves defenses contra aquests. Des de la perspectiva pragmàtica es dona per fet que el receptor capta el significat de la comunicació gràcies a les seves informacions prèvies, entre les quals s'inclou la comprensió del context. Però, des de l'experiència analítica, hem de recordar que, tant per a l'emissor com per al receptor, la comunicació té una significació inconscient que, a vegades, està a molta distància del que podem dir-ne la comunicació manifesta. Això pot servir per explicar alguns malentesos i errors de comunicació que, d'altra manera, semblen incomprendibles.

Per a la filosofia del llenguatge, una característica essencial de la comunicació n'és la intenció informativa. Sense aquesta intencionalitat no es pot parlar de comunicació. Es comunica per informar d'alguna cosa: realitats del comunicant mateix o realitats del món extern, i és essencial que els receptors reconeixin les intencions informatives perquè puguem parlar de comunicació. Podem rebre informació escoltant les paraules o exclamacions d'altre, o observant-ne el comportament, actituds, etc., però si no advertim una intenció de ser informats no ho sentim com una comunicació. El qui espia, per exemple, pot obtenir molta informació, però això no és comunicació. En gran part, la inferència, — m'atreveixo a dir— el secret de la inferència es fonamenta precisament en això: inferim allò que l'altre té intenció de comunicar-nos; aquest suposar una intenció és el que ens dona ales per ultrapassar la simple descodificació dels signes. Doncs bé, la psicoanàlisi ha posat de lleure que cal anar encara més enllà d'aquesta frontera, perquè ha mostrat en la clínica que, endemés de la intenció conscient de comunicar, hi ha una intenció inconscient, i que els subjectes, moltes vegades, volen comunicar, inconscientment, quelcom de diferent del que ells conscientment creuen que volen comunicar. Allò que anomenem *lapsus linguae*, que és un fenomen d'existència universalment reconeguda, es fonamenta en aquest principi d'intencionalitat. Parlem de lapsus justament perquè suposem que el parlant tenia la intenció de comunicar quelcom, però comet un error: pren una paraula per una altra, trastoca l'ordre de les paraules en una frase o en pronunciació malament una, etc., en síntesi, profereix verbalment quelcom de diferent del que *suposem que tenia la intenció d'expressar*. Per això, per aquesta suposada intencionalitat, entenem el que té intenció de comunicar, malgrat el lapsus. Si no fos així, no podríem parlar de lapsus i ens hauríem de quedar amb el fet que, senzillament, el parlant ha dit el que ha dit. Però, de nou, la psicoanàlisi aporta aquí alguna cosa a la teoria de la comunicació: el fet de poder diferenciar entre la intenció comunicativa conscient i els veritables pensaments i sentiments del parlant que, amb freqüència, s'obren pas a través de les paraules.

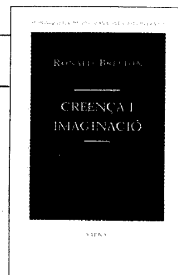
En el terreny de la comunicació, i concretament de la comunicació per inferència, la psicoanàlisi ha fet una altra aportació decisiva mitjançant el concepte d'*identificació projectiva*, en la qual es basa gran part de la comunicació entre els humans. Aquest fenomen va ésser descrit per primera vegada per Melanie Klein el 1946. Aquesta autora va anomenar identificació projectiva la fantasia de posar dins de la ment de l'altre, d'aquell amb qui estem parlant, part del nostre món mental, pensaments, desigs, ansietats, temors, creences, etc., tant conscients com inconscients, de manera que, a partir d'aquell moment, el subjecte que projecta no els reconeix com a seus, sinó que els sent en l'altre. En un principi, la identificació projectiva va ésser jutjada com un fenomen patològic que presenten alguns subjectes en el curs del procés analític; fenomen mitjançant el qual intenten deslliurar-se dels elements mentals que senten indesitjables, com enveja, destructivitat, agressió, ansietat, etc., amb la fantasia d'introduir-los en la ment de l'analista. Més endavant, però, s'ha vist que no sols es tracta d'aquesta qüestió, i que la identificació projectiva forma part important de la comunicació habitual entre els éssers humans. Els parlants intenten, intuïtivament, fer-se comprendre pels receptors, de manera que aquell a qui volen comunicar quelcom no tan sols compregui intel·lectualment, sinó que realment senti dins d'ell aquells sentiments, emocions, desigs, estat d'ànim, etc. que volen fer-li saber; que, veritablement, ho visqui també internament per tal de ser més compresos. L'experiència de la psicoanàlisi clínica mostra que aquesta vivència és possible i que els analistes, en molts moments, experimenten les sensacions, estats d'ànim, etc. que els són projectats. Podem pensar, doncs, que el concepte d'identificació projectiva enriqueix i amplia el coneixement d'aquesta inferència de què ens parla la filosofia del llenguatge com a base de la comunicació entre els humans ■■■

Joan Coderch
Metge psicoanalista

Creença i imaginació

RONALD BRITTON
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
13,5 x 20,5 cm. 260 pàgs.
Rústica amb solapes
23.80 € - Ref. 105828.1

Britton ens planteja diversos interrogants: quina és la relació entre creença i coneixement? Quin lloc ocupa la imaginació en el pensament? Les fantasies es viuen com a fets o com a possibilitats? Com es relacionen entre si les nocions d'objectivitat i de subjectivitat?

Replegaments psíquics

JOHN STEINER
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
13,5 x 20,5 cm. 254 pàgs. Rústica
16.56 € - Ref. 103676.1

Els fets immaterials

ROBERT CAPER
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
13,5 x 20,5 cm. 254 pàgs. Rústica
17.95 € - Ref. 103672.1

Més enllà del principi de plaer

SIGMUND FREUD
Compilació i traducció: Pere Folch
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
14,5 x 21 cm. 182 pàgs. Cartoné
10.23 € - Ref. 103510.1

Psicopatologia psicoanalítica El model Freud-Abraham

JORDI FREIXAS
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
13,5 x 20,5 cm. 582 pàgs. Rústica
22.09 € - Ref. 104306.1

L'entrevista psicoanalítica Una investigació empírica

Edició a cura de Jaume Aguilar, Maria Victòria Oliva i Carla Marzani
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia - 13,5 x 20,5 cm.
264 pàgs. Rústica
16.22 € - Ref. 104301.1

Diari d'un bebè Tot allò que l'infant veu, sent i experimenta

DANIEL N. STERN.
Traducció: Pere Folch
Monografies de Psicoanàlisi i Psicoteràpia
14 x 22 cm. 162 pàgs. Rústica
14.18 € - Ref. 103509.1
Retrat original i singular de la vida interior d'un nadó, escrit amb el mínim de tecnicismes i amb un estil que va des de la descripció més rigorosa dels fets fins a la intuïció poètica.

